

Tunnista ja tunnusta

- Opas vapaan sivistystyön osaamisperusteisen koulutuksen kuvaukseen

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:7

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:7

Tunnista ja tunnusta

– Opas vapaan sivistystyön osaamisperusteisen koulutuksen kuvaukseen

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN: 978-952-263-702-4 (PDF)

Tekijät: Maria Miettinen, Lotta Pakanen

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	26.2.2020	
Tekijät	Vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista valmisteleva työryhmä, puheenjohtaja Annika Bussman		
Julkaisun nimi	Tunnista ja tunnusta – Opas vapaan sivistystyön osaamisperusteisen koulutuksen kuvaukseen		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2020:7		
Diaarinumero	OKM/62/040/2018	Teema	Koulutus
ISBN PDF	978-952-263-702-4	ISSN PDF	1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-702-4		
Sivumäärä	27	Kieli	Suomi
Asiasanat	vapaa sivistystyö, osaaminen, osaamisen tunnustaminen, tunnistaminen		
Tiivistelmä	<p>Opetus- ja kulttuuriministeriö nimitti 6.2.2019 työryhmän, jonka tehtävänä on ollut selvittää osaamisperusteisen kuvauksen hyödyntämistä vapaassa sivistystyössä ja tehdä ehdotus koulutuksen osaamisperusteisen kuvauksen malliksi sekä yhteiseksi koulutuksen laajuutta kuvaavaksi yksiköksi. Lisäksi työryhmän tuli tehdä ehdotukset tarvittavasta jatkovalmistelusta. Työryhmä luovutti muistionsa (Vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 36/2019) opetus- ja kulttuuriministeriölle 17.12.2019. Työryhmän ehdotuksessa esitellään yhteisesti sovittu malli osaamisperusteisen koulutuksen kuvaamiseksi. Tämä erillinen opas julkaistaan suomeksi ja ruotsiksi, jotta malli jatkossa olisi helpommin oppilaitosten käytettävissä ja hyödynnettävissä.</p>		
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	26.2.2020	
Författare	Arbetsgruppen för identifiering och erkännande av kunnande som förvärvats genom fritt bildningsarbete, ordförande Annika Bussman		
Publikationens titel	Identifiering och erkännande – Handbok för kompetensbaserad beskrivning av utbildningen inom fritt bildningsarbete		
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2020:7		
Diarienummer	OKM/62/040/2018	Tema	Utbildning
ISBN PDF	978-952-263-702-4	ISSN PDF	1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-702-4		
Sidantal	27	Språk	Finska
Nyckelord	fritt bildningsarbete, kunnande, identifiering, erkännande av kunnande		
Referat	<p>Undervisnings- och kulturministeriet utsåg den 6 februari 2019 en arbetsgrupp som fick i uppdrag att dels utreda hur man kunde använda sig av en kompetensbaserad beskrivning av utbildning inom det fria bildningsarbetet samt lägga fram ett förslag till en modell för detta slags beskrivningar och för en gemensam enhet som anger utbildningens omfattning. Därtill skulle arbetsgruppen presentera förslag till fortsatt beredning. Arbetsgruppen överlämnade sin promemoria (Identifiering och erkännande, Undervisningsministeriets publikationer 36/2029) till undervisnings- och kulturministeriet den 17 december 2019. I förslagen ingår en gemensamt överenskommen modell för hur kompetensbaserad utbildning inom fritt bildningsarbete ska beskrivas. Handboken publiceras separat på finska och svenska för att göra det enklare för läroanstalterna att använda sig av den.</p>		
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture	26.2.2020
Authors	Working group preparing the identification and recognition of prior competences acquired through liberal adult education, chaired by Annika Bussman	
Title of publication	Identify and Recognise – Guide to the description of competence-based education and training in liberal education	
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2020:7	
Register number	OKM/62/040/2018	Subject Education
ISBN PDF	978-952-263-702-4	ISSN (PDF) 1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-702-4	
Pages	27	Language Finnish
Keywords	liberal adult education, competence, recognition of prior learning, identification	
<p>Abstract</p> <p>The Ministry of Education and Culture appointed a working group on 6 February 2019 to examine the use of competence-based descriptions in liberal adult education, to propose a model for such descriptions and to propose a common unit describing the scope of such education and training. The working group was also asked to put forward the next steps in the preparations. The working group submitted its memorandum (Identification and recognition of prior competences acquired through liberal adult education, Publication 36/2019 of the Ministry of Education and Culture) to the Ministry of Education and Culture on 17 December 2019. The working group's proposal presents a jointly established model for describing competence-based education and training. To make the model easier for educational institutions to use and exploit in the future, this guide will be published in both Finnish and Swedish.</p>		
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland	
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi	

Sisältö

Johdanto	9
1 Vapaan sivistystyön vapaus	10
2 Koulutukseen osallistuvien henkilötiedot	11
3 Koulutuksen laajuutta kuvaava käsite	12
4 Osaamisen arviointi	13
5 Koulutusten osaamisperusteinen kuvaus	14
5.1 Johdanto.....	14
5.2 Osaamistavoitteet.....	15
5.3 Opettajan ja opiskelijan näkökulma osaamistavoitteisiin.....	16
5.4 Osaamistavoitteet osana opetussuunnitelmatyötä.....	17
5.5 Osaamistavoitteista viestiminen.....	18
5.6 Osaamistavoitteiden laatiminen ja taso.....	21
5.7 Osaamistavoitteiden arviointi.....	25
LÄHTEET	27

JOHDANTO

Muuttuva työelämä ja monimutkaistuvat työtehtävät, työalan vaihdot ja työelämän monimuotoisuus edellyttävät vahvan ja laaja-alaisen peruskoulutuksen lisäksi koko elämän ja työuran aikaista osaamisen kehittämistä. Vapaatavoitteinen tutkintoon johtamaton opiskelu tuo osallistujille monenlaista osaamista, jonka tunnistamista tulisi helpottaa ja parantaa. Vapaan sivistystyön koulutuksen vieminen kansalliseen opintosuoritusten ja tutkintotietojen Koski-tietovarantoon edellyttää koulutuksen kuvauksen ja laajuuden määrittelyn kehittämistä. Opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman elinikäisen oppimisen kehittämistarpeita selvittänyt työryhmä (OKM/54/040/2016) on muistiossaan (Työn murros ja elinikäinen oppiminen, opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:8) esittänyt osaamisperusteisuuden ulottamista koko koulutusjärjestelmään. Myös työstä ja harrastuksista hankitun osaamisen todentamiseksi kehitettäisiin työkaluja.

Opetus- ja kulttuuriministeriö nimitti 6.2.2019 työryhmän, jonka tehtävänä on ollut selvittää osaamisperusteisen kuvauksen hyödyntämistä vapaassa sivistystyössä ja tehdä ehdotus koulutuksen osaamisperusteisen kuvauksen malliksi sekä yhteiseksi koulutuksen laajuutta kuvaavaksi yksiköksi. Lisäksi työryhmän tuli tehdä ehdotukset tarvittavasta jatkovalmistelusta. Työryhmä luovutti muistionsa (Vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen, Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 36/2019) opetus- ja kulttuuriministeriölle 17.12.2019). Työryhmän ehdotuksessa esitellään yhteisesti sovittu malli osaamisperusteisen koulutuksen kuvaamiseksi. Tämä erillinen opas julkaistaan suomeksi ja ruotsiksi, jotta malli jatkossa olisi helpommin oppilaitosten käytettävissä ja hyödynnettävissä.

1 Vapaan sivistystyön vapaus

Vapaassa sivistystyössä toteutetaan vapaatavoitteista, omaehtoista koulutusta. Koulutus on monipuolista sekä kohderyhmiensä että sisältöjensä suhteen. Vapaan sivistystyön koulutus on avointa kaikille ja koulutusten kohderyhmät vaihtelevat lapsista senioriväestöön ja myös opinnot vaihtelevat harrastuspainotteisuudesta ammatillisen osaamisen kehittämiseen ja jatko- tai uudelleen kouluttautumiseen.

Vapaassa sivistystyössä tapahtuva tutkintoon johtamaton opiskelu tuo osallistujille monipuolista osaamista, jonka tunnistamista tulisi helpottaa ja parantaa. Omaehtoisessa, vapaatavoitteisessa koulutuksessa eri tavoin hankittua osaamista on mahdollista tehdä näkyväksi yksilöllisesti.

Vapaan sivistystyön koulutuksen sisällöistä ja toteutuksesta päättävät oppilaitosten ylläpitäjät. Erityisesti työikäisen väestön ja nuorten osalta hankitun osaamisen näkyväksi saattaminen olisi tärkeää. Oppilaitosten ylläpitäjät päättävät minkälaista kuvaustapaa käytetään erilaisissa koulutuksissa. Osaamisperusteinen kuvaustapa on edellytyksenä koulutukselle, mikäli ylläpitäjän tavoitteena on viedä koulutuksessa hankittu osaaminen näkyväksi Koski-tietovarantoon.

Vaikka ylläpitäjä päättäisi mahdollistaa koulutuksen viemisen Koski-tietovarantoon, omaehtoiseen koulutukseen osallistuva opiskelija päättää aina henkilökohtaisesti, haluaako hän oman osaamisensa näkyväksi tietovarantoon.

2 Koulutukseen osallistuvien henkilötiedot

Vapaan sivistystyön koulutuksessa ei toteuteta säännönmukaista henkilötietoihin perustuvaa tiedonkeruuta. Henkilötietojen keruu on vuosien varrella ollut esillä, mutta toistaiseksi ei ole päädytty muuttamaan tiedonkeruun käytänteitä.

Mikäli oppilaitos päättää viedä opiskelijoiden vapaan sivistystyön koulutuksissa suoritettua osaamista Koski-tietovarantoon, oppilaitoksen tulee kerätä opiskelijoiden henkilötiedot. On kuitenkin muistettava, että kokonaisten ryhmien tietoja ei koskaan viedä suoraan tietovarantoon, vaan henkilötietojen antaminen ja osaamisen rekisteröiminen sinne on aina opiskelijan henkilökohtainen valinta.

3 Koulutuksen laajuutta kuvaava käsite

Työryhmä perehtyi suomalaisessa koulutusjärjestelmässä käytössä oleviin erilaisiin koulutusten laajuutta kuvaaviin käsitteisiin. Näistä soveltuvimmaksi vapaan sivistystyön koulutukseen pidettiin opintopistettä. Yksi opintopiste vastaa opiskelijan noin 27 tunnin keskimääräistä työpanosta. Käytännössä yhden opintopisteen suorittamisen vaatima työmäärä voi vaihdella paljonkin riippuen esimerkiksi opiskelijan valmiuksista.

Vapaan sivistystyön rahoituksen käsitteitä ovat vapaan sivistystyön lain mukaan opetus-tunti, opiskelijavuorokausi ja opiskelijaviikko. Opintopiste ei korvaa näitä, vaan opintopistettä käytetään ainoastaan kuvaamaan koulutusten sisältöjen laajuutta eli koulutuksen suorittamiseen vaadittavaa työn määrää.

Koski-tietovarannossa käytetään eri koulutusmuodoissa erilaisia koulutuksen laajuuteen liittyviä käsitteitä. Työryhmän yhteisen näkemyksen mukaan vapaan sivistystyön koulutusten laajuutta kuvataan yhtenäisesti opintopisteillä, mikäli koulutus viedään Koski-tietovarantoon.

4 Osaamisen arviointi

Vapaan sivistystyön säädöksissä ei ole kirjauksia arvioinnista. Jo tällä hetkellä osassa vapaan sivistystyön koulutuksia arvioidaan opiskelijan osaamista. Tämä koskee erityisesti sellaisia koulutuksia, joissa vapaassa sivistystyössä tehty arviointi voidaan huomioida jatkossa.

Koulutuksessa saavutetun osaamisen vieminen Koski-tietovarantoon edellyttää, että suoritettu osaaminen on arvioitu. Vähimmäisvaatimuksena on, että koulutuksessa saavutettu osaaminen on hyväksytty, eli opiskelijan osaaminen vastaa vähintään koulutuksen osaamisperusteisessa kuvauksessa olevaa tasoa. Arviointiasteikko on siis tällöin hyväksytty/hylätty. Mikäli oppilaitos päättää käyttää koulutuksessaan asteikkoarviointia, koulutuksen osaamisperusteisesta kuvauksesta tulee käydä ilmi, mitä arviointiasteikon arvosanaa osaamisen kuvaus vastaa.

5 Koulutusten osaamisperusteinen kuvaus

5.1 Johdanto

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeä periaate tämän päivän koulutuksessa. Aikaisemmin opittua tulee voida hyödyntää tulevilla oppimispolulla ja työelämässä, eikä ole tarkoituksenmukaista opiskella uudestaan jo opittuja asioita.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestetään paljon eri sisältöisiä ja eri pituisia koulutuksia, jotka eivät perustu opetussuunnitelmien tai tutkintojen lakisääteisiin opintosuunnitelmien perusteisiin. Näin ollen olisi erityisen tärkeää, että vapaan sivistystyön koulutusten kuvaustapoihin kiinnitetään huomiota ja varsinkin ne koulutukset, joilla on merkitystä opiskelijoiden tulevan opiskelu- ja työuran kannalta, kuvataan siten, että niistä saa mahdollisimman tarkan ja oikean käsityksen opiskelijan osaamisesta. Tässä dokumentissa koulutuksella tarkoitetaan vapaan sivistystyön kursseja, opintojaksoja, luentosarjoja ja muita vastaavia toteutettavista koulutuksista tai koulutuskokonaisuuksista käytettäviä nimityksiä.

Tutkintoon johtavissa koulutuksissa, opetuksen ja tutkintojen perusteet on laadittu osaamisperusteista kuvaustapaa hyödyntäen. Myös korkeakouluissa on osana Bolognan prosessia otettu käyttöön osaamiseen perustuva tapa koulutuksen tavoitteiden kuvaamisessa. Vapaan sivistystyön opetussuunnitelmissa ja koulutuksen kuvauksissa käytetään tällä hetkellä useita eri kuvaustapoja. Koulutuksen tunnistettavuuden ja tunnustamisen kannalta olisi ensiarvoisen tärkeää, että vapaassa sivistystyössä hyödynnettäisiin osaamisperusteista kuvaustapaa sellaisessa koulutuksessa, jota opiskelu- tai työuraa suunnittelevat ja toteuttavat opiskelijat voivat hyödyntää tai jonka sisällöllä saattaa olla merkitystä tulevaisuudessa.

Osaamisperusteisuudessa periaatteena on, että osaamista voi hankkia monella eri tavalla ja sitä tulee voida arvioida eri yhteyksissä. Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa voitaisiin laajemmin tunnistaa ja tunnustaa myös elämän eri osa-alueilla syntynyttä osaamista, mikäli koulutuksessa hyödynnettäisiin osaamisperusteisuutta. Myös vapaan sivistystyön opintoja

voidaan tunnistaa ja tunnustaa muissa oppilaitoksissa nykyistä laajemmin, mikäli koulutusten kuvauksissa käytettäisiin osaamisperusteisuutta.

Osaamisperusteisessa kuvaustavassa keskitytään opiskeltavan sisällön sijasta kuvaamaan opiskelijan osaamista. Vapaan sivistystyön oppilaitosten tehtävä kytkeytyy keskeisesti ihmisten monipuoliseen kehittymiseen. Opiskelijaan ja opinnoissa saavutettuun osaamiseen keskittyvä lähestymistapa tavoitteiden kuvaamisessa voisi sopia hyvin vapaalle sivistystyölle. Tässä dokumentissa opiskelijalla tarkoitetaan vapaan sivistystyön koulutukseen osallistujia ja opettajalla vapaan sivistystyön koulutuksen opettajia, kouluttajia ja ohjaajia.

Tämän työryhmän tavoitteena on vapaan sivistystyön koulutusten näkyväksi tekeminen todennetun osaamisen rekisterissä, Koski-tietovarannossa. Edellytyksenä koulutusten viemiselle Koski-tietovarantoon on, että koulutus on osaamisperusteisesti kuvattu, suoritettu ja arvioitu, jotta lukijan on helpompi muodostaa kuva siitä, mitä henkilö osaa suorittuaan tietyn koulutuksen.

Oulun yliopisto ja Kuopion yliopisto ovat 2007-2009 toteuttaneet opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman Valmiiksi viidessä vuodessa W5W -hankkeen, jonka puitteissa on laadittu ohjeeksi osaamistavoitteiden viemisestä opetussuunnitelmaan Näin asennat osaamistavoitteet opetussuunnitelmaasi -opas (Honkala, A., Isola, M., Savilampi, J., Rahkonen, A. & Wennström, M. 2009). Tätä aineistoa on soveltuvin osin käytetty laadittaessa seuraavaa esitystä vapaan sivistystyön koulutusten osaamisperusteisesta kuvaamisesta. Materiaali on tarkoitettu suunnittelun tueksi oppilaitoksille osaamisperusteisten kuvaamistapojen käyttöönottoon. Sen tavoitteena on tukea yhtenäisten käytäntöjen rakentumista vapaan sivistystyön oppilaitoksissa ja näin edistää kokonaisuutena vapaan sivistystyön opintojen tunnistamista ja tunnustamista.

5.2 Osaamistavoitteet

Osaamistavoitteet kuvaavat, mitä opiskelijan odotetaan osaavan koulutuksen suorittuaan. Pyrkimyksenä on kuvata, mitä opiskelija tietää, ymmärtää tai kykenee tekemään oppimisen tuloksena. Osaamistavoitteet kuvaavat tavoiteltavaa tulosta. Ne ilmaistaan opiskelijan toimintana ja ne tulee ilmaista selkeästi ja yksinkertaisesti. Osaamistavoitteiden täytyy olla opiskelijoiden saavutettavissa ja niiden toteutumista on kyettävä arvioimaan.

Osaamistavoite kertoo sekä opettajalle että opiskelijalle, millaista oppimista opiskelijan tulee tavoitella koulutuksen aikana. Koulutuksen osaamistavoitteet voivat alkaa esimerkiksi seuraavasti: "Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa.." ja koulutuskokonaisuuden osaamistavoitteet voivat alkaa: "Koulutuskokonaisuuden suorittanut opiskelija osaa..".

5.3 Opettajan ja opiskelijan näkökulma osaamistavoitteisiin

Koulutuksen tai koulutuskokonaisuuden tavoitteita määriteltäessä käytetään usein osaamistavoitteisuuden sijaan opettajan näkökulmaa. Opiskelijoille on kerrottu opetuksen tavoite, eli mitä koulutuksessa tapahtuu opettajan näkökulmasta. Koulutuksen tavoite voi tällöin olla esimerkiksi

- Opiskelija perehdytetään eri maalajien ominaisuuksiin.
- Opiskelijalle tarjotaan katsaus Suomen viljelyhistoriaan.

Opiskelijalle annetaan myös usein tietoa koulutuksen otsikkotason sisällöistä, mutta ei lainkaan jakson tavoitteista. Toisaalta koulutuksen sisältöä on voitu kuvata luettelona tai fraaseina, esimerkiksi

- savi, lieju, hieta, hiekka multa, turve
- 1900-luvun kasvinviljelyn tärkeimmät kehitysvaiheet

Opettajakeskeisten lähestymistapojen ongelmana on se, että opiskelijalle ei muodostu selkeää käsitystä siitä, mitä hänen tulisi osata, jotta hän saisi suoritettua koulutuksen hyväksytysti. Tämä ei kerro myöskään koulutusta myöhemmin tunnustettaessa riittävästi siitä, mitä opiskelija osaa koulutuksen suoritettuaan. Tästä syystä opetussuunnitelmissa on siirrytty opetuksen tavoitteiden lisäksi tai sijaan kuvaamaan oppimis- tai osaamistavoitteita. Myös sisältölistausten sijaan nykyisin kuvataan yleensä keskeisiä sisältöalueita.

Osaamistavoitteet antavat kuvan siitä, mitä opiskelijan odotetaan oppivan ja miten opiskelijan odotetaan tämän todistavan. Osaamistavoitteet ovat siis opiskelijan kannalta tarkempia ja läpinäkyvämpiä kuin koulutuksen opetuksen tavoitteet tai pelkkä sisältökuvaus.

Osaamistavoitteet voidaan kirjoittaa edellisessä tapauksessa esimerkiksi seuraavaan muotoon:

Koulutuksen suoritettuaan

- opiskelija tunnistaa eri maalajit ja osaa valita sopivat viljelykasvit eri maalajeille.
- opiskelija osaa kuvata tärkeimmät vaiheet 1900-luvun viljelyhistoriassa ja osaa selittää, mitkä seikat ovat vaikuttaneet kehityksen kulkuun.

Osaamistavoitteiden laatimisessa on kyse siitä, että opettajan tulee ajatella sisällön opettamisen sijasta opiskelijan oppimista. Kyse on siis näkökulman muutoksesta opiskelijakeskeiseksi.

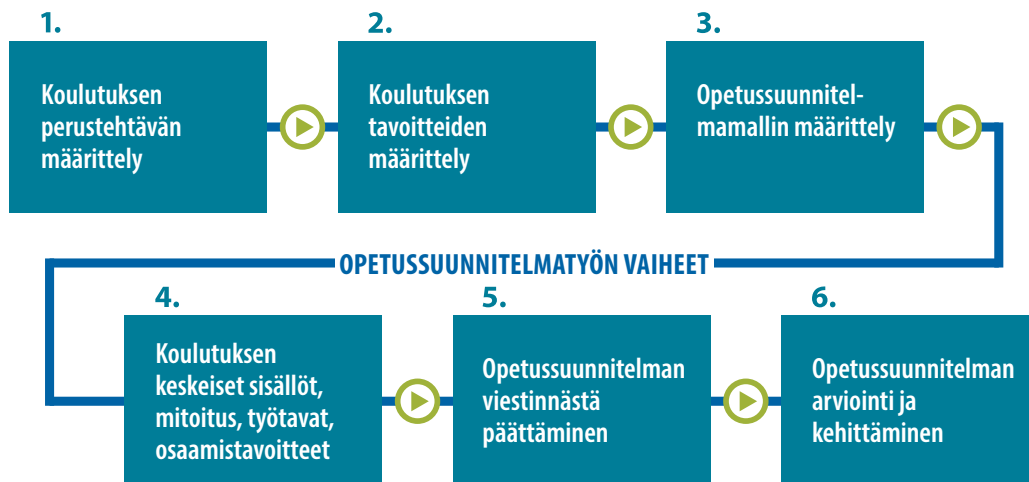
5.4 Osaamistavoitteet osana opetussuunnitelmatyötä

Vapaasta sivistystyöstä annetun lain (1998/632) mukaan kansanopiston ja liikunnan koulutuskeskuksen tulee laatia opetussuunnitelma koulutuksesta, jonka kesto on vähintään kahdeksan viikkoa tai joka sisältää etäopetusta taikka työssäoppimista. Opetussuunnitelmasta tulee käydä ilmi oppilaitoksen järjestämän ohjatun opetuksen sisältö ja määrä.

Mikäli kyse on pitkäkestoisesta koulutuksesta osaamistavoitteet ovat osa opetussuunnitelmaprosessia ja sen arviointia. Osaamistavoitteita ei siis voida erottaa opetussuunnitelmatyön kokonaisuudesta. Koulutuksen ja koulutuskokonaisuuksien osaamistavoitteet laaditaan peilaten niitä koko pitkäkestoisen koulutuksen tavoitteisiin. Osaamisen kumuloitumisen tulisi näkyä kaikkien toisiinsa liittyvien koulutusten osaamistavoitteissa. Se on yksi opetussuunnitelman toimivuuden peruskriteereistä.

Opetussuunnitelman laatimisen vaiheet osaamistavoitteiden näkökulmasta (kuva 1):

1. Opetussuunnitelman tekeminen aloitetaan pitkäkestoisen koulutuksen perustehetävän määrittelemisestä. Tässä vaiheessa pohditaan muun muassa, miksi tällaista koulutusta tarvitaan ja mihin tulevaisuuden odotuksiin ja tarpeisiin se vastaa.
2. Tämän jälkeen prosessissa määritellään koulutuksen tavoitteet. Tällöin analysoidaan osaaminen ja kompetenssit, joita koulutuksella tulisi tuottaa, jotta se täyttäisi perustehtävänsä, kun huomioidaan myös käytettävissä olevat resurssit. Resursseja ovat rahan lisäksi kaikki koulutuksen puitteet sekä opiskelijan ja opetuksen aikaresurssit.
3. Kun tämä on tehty, määritellään opetussuunnitelmamalli. Mietitään, millainen opetussuunnitelman rakenne parhaiten soveltuu vaadittavien kompetenssien tuottamiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen annetussa ajassa, käytettävissä olevilla resursseilla.
4. Tämän jälkeen voidaan suunnitella koulutuksen keskeiset sisällöt, mitoittaa ne, valita sopivat työtavat sekä osaamistavoitteet. Tähän vaiheeseen kuuluu myös koulutuksessa käytettävien arviointimenetelmien suunnittelu.
5. Tämän jälkeen päätetään siitä, miten opetussuunnitelmasta viestitään. Opetussuunnitelmaa voivat käyttää tietolähteenä muut oppilaitokset ja monet muut sidosryhmät, mahdollisista tulevista opiskelijoista aina median edustajiin ja työnantajiin.
6. Lopuksi arvioidaan opetussuunnitelman toimivuutta ja kehitetään sitä edelleen koko prosessia läpäisevän arviointitiedon pohjalta. Opetussuunnitelman jatkuva arviointi, päivittäminen ja kehittämistyön aikatauluttaminen ovat olennaisin ja näkyvin osa opetussuunnitelmatyötä. On pohdittava myös, miten opiskelijat, opettajat ja muut sidosryhmät sitoutetaan mukaan kehittämiseen.

Kuva 1. Prosessikaavio opetussuunnitelmatyön vaiheista (Maria Miettinen, Valtioneuvoston kanslia 2019)

5.5 Osaamistavoitteista viestiminen

Jotta koulutuksen osaamisperusteinen kuvaus toteutuu tarkoituksen mukaisella tavalla ja opiskelijat saavat käsityksen, mitä koulutuksella tavoitellaan, tulee viestinnän olla riittävää, selkeää ja hyvin toteutettua.

Seuraavassa esimerkkejä erityyppisistä viestinnän lähestymistavoista:

1. Opetuskeskeinen ops-viestintä

- Mihin koulutuksessa pyritään? Minkälaista opetusta koulutuksessa toteutetaan (opetuksen toteuttaminen keskiössä)?

Esim. "Koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle perustietoa puun, metallin ja kiven ominaisuuksista sekä niiden työstö- ja pintakäsittelytavoista --".

2. Sisältökeskeinen ops-viestintä

- Mitä sisältöjä koulutus sisältää? Kuvaus on usein pelkän listauksen kaltainen.

Esim. "Koulutuksessa tarkastellaan temaattisesti antiikin maailman muotoutumista ja muuntumista sekä keskiaikaisen Euroopan syntyä ja historiallista kehitystä renessanssin alkuun asti.."

3. Prosessikeskeinen ops-viestintä

- Millä tavoin koulutuksen aikana opiskellaan (oppimisen toteuttaminen keskiössä)? Mitä valmiuksia työskentely edellyttää tai tuottaa?

Esim. "Koulutuksen aikana opiskelija tekee pienryhmätyönä aidosta liikeideasta liiketoimintasuunnitelman sekä liiketoimintasuunnitelman prosessikuvauksen --".

4. Ongelmakeskeinen ops-viestintä

- Koulutuksessa esitetään kysymyksiä tai ongelmia, joihin koulutus antaa ratkaisun aineksia.

Esim. ”Tapausaineiston pohjalta opiskelija ratkaisee sosiaalityön käytännössä usein esiin tulevan oikeudellisen ongelman --”.

5. Tulokeskeinen ops-viestintä eli osaamistavoitekeskeinen viestintä

- Viestitään tarkasti ja konkreettisella tasolla, mitä opiskelija osaa koulutuksen käytyään.

Esim. ”Koulutuksen hyväksytysti suorittanut opiskelija osaa 1.) havainnoida kariesta ja arvioida sen etenemis- ja aktiivisuusastetta, 2.) suunnitella yksilöllistä kariesprofylaksiaa sekä 3.) käyttää ja suositella tarkoituksenmukaisesti eri profylaktisia hoitomenetelmiä.”

ESIMERKKEJÄ KOULUTUKSEN ERILAISISTA KUVAUSTAVOISTA:

Venäjä, kurssi 1

Kurssin tavoitteet: Suoritettuaan kurssin opiskelija osaa

- kyrilliset aakkoset, toisin sanoen lukea ja kirjoittaa venäläisin kirjaimin.
- lausumista ja intonaatiota tyydyttävästi.
- esittäytyä lyhyesti, sekä kertoa itsestään ja muista.
- toimia arkipäivän tilanteissa ja esittää arjen tilanteisiin liittyviä kysymyksiä.

Lisäksi hän tuntee jonkin verran Venäjän kulttuuria ja yhteiskuntaa.

Pieneläinten ruokinta

Koulutuksen sisältö: Eri pieneläinten ravinnontarpeet ja rehut, ruokinnan suunnittelu ja toteuttaminen

Koulutuksen opetustavoite: Koulutuksessa tutustutaan erilaisiin pieneläinten rehuihin ja suoritetaan ravinnetarvelaskelmia. Lisäksi suunnitellaan ja toteutetaan pieneläinten ruokinta käytännössä.

Koulutuksen osaamistavoitteet: Koulutuksen jälkeen opiskelija osaa valita eri pieneläinlajeille oikeat rehut ja osaa annostella rehut eläinten ravinnontarpeen mukaisesti. Opiskelija osaa suunnitella eri eläinlajeille ruokinnan viikon jaksolle ja osaa toteuttaa ruokinnan käytännössä.

AMMATILLINEN TÄYDENNYSKOULUTUS

Svenska för klasslärare, klassrumssvenska

Laajuus: Vastaa 2 opintopisteen työmäärää: lähiopetusta 20 oppituntia ja itsenäistä opiskelua 35 tuntia.

Opettaja: FM XX opettaa päätyökseen ruotsia xx yliopistossa. Hänellä on lisäksi pitkä kokemus opetushenkilöstön täydennyskoulutuksesta. Häntä kiinnostaa erityisesti toiminnalliset opetusmenetelmät, didaktiikka sekä digitaalinen oppiminen ja opettaminen.

Sisältö: Ainedidaktiikka ja käytännön luokkahuoneruotsi. Kurssilla tutustutaan 6. luokan ruotsin kielen sisältöihin ja tavoitteisiin sekä harjoitellaan kieltä luokan opetus- ja arkitilanteisiin. Tavoitteena on kehittää luontevaa kielenkäyttöä.

Opetusmuodot: Luentoja, pari- ja ryhmätyöskentelyä, toiminnallista ja kirjallista itsenäistä työskentelyä sekä oppimispäiväkirjan pitäminen. Teemoja ja työtapoja tarkennetaan opiskelijoiden toiveiden pohjalta tehdyllä tarvekartoituksella. Kurssiin kuuluu ennakkotehtävä.

Osaamistavoitteet: Kurssin jälkeen osallistuja osaa kuvata oman opetuksensa ainepedagogista ajattelua ja kielikasvatusta, sisällyttää opetukseensa 6. luokan ruotsin keskeisimmät oppimistavoitteet, käyttää oppilaslähtöisiä menetelmiä, hyödyntää aiempaa monipuolisemmin kieli- ja vuorovaikutustaitojaan opetuksessa ja oppilaan ohjauksessa sekä käyttää oppimisen arvioinnin erilaisia menetelmiä.

Arviointi: Hyväksytty/hylätty. Kurssi arvioidaan oppimistehtävien perusteella.

Itsearviointi: Kurssiin kuuluu myös oman oppimisen itsearviointi.

Suoritustavat: Kurssin hyväksytty suoritus edellyttää aktiivista osallistumista (vähintään 80 % läsnäolo), oppimistehtävien palauttamista ja käytännön harjoitustehtävien suorittamista.

Kurssimateriaali: Oppimateriaalit jaetaan kurssin verkkoalustan kautta.

AVOIN KORKEAKOULUOPETUS

Aikuisen oppiminen, 3 op (JY, osa aikuiskasvatustieteen perusopintoja)

Sisältö: Käsitukset siitä, mitä oppiminen on ja miten sitä voidaan edistää, ovat vaihdelleet historian saatossa. Perusolettamuksia, joita kulloinkin tehdään oppimisen luonteesta, kutsutaan oppimiskäsityksiksi. Jaksossa perehdytään erilaisiin oppimiskäsityksiin ja

oppimiseen vaikuttaviin tekijöihin sekä sovelletaan lähteistössä kuvattua aikuisen oppimiseen/omaan oppimiseen.

Osaamistavoitteet: Opintojakson tehtyään opiskelija osaa:

- tunnistaa ja jäsentää oppimiskäsityksiä.
- tarkastella perustellen aikuisen oppimiseen vaikuttavia tekijöitä omassa oppimissessaan.
- hahmottaa aikuisten oppimisen yksilöllisenä ja sosiaalisena ilmiönä.

Suoritustavat: Valitse yksi vaihtoehtoisista suoritustavoista: oppimistehtävä yksilö- tai parivastauksena, kirjatentti tai verkkokurssi.

Kirjallisuus: xx

Arviointiperusteet: Arvioinnin perustana ovat toisaalta jaksokohtaiset osaamistavoitteet, toisaalta eri suoritusmuotojen tavoitteet. Oppimistehtävässä ja tentissä on keskeistä se, miten vastauksessa on hyödynnetty vaadittua kirjallisuutta. Hyväksytyssä esseevastauksessa on hyödynnettävä kaikkia vaatimusteoksia ja tentissä on vastattava kaikkiin tenttikielisyksiin. Oppimistehtävävastauksessa edellytetään kirjatiedon muokkaamista ja soveltamista käytäntöön. Tenttien arvioinnissa painotetaan kirjallisuuteen perustuvaa asian sisällöllistä ymmärrystä, kirjatiedon soveltamista ja vastauksen monipuolisuutta. Verkkokurssit edellyttävät aktiivista osallistumista sekä kurssin yksilö- ja ryhmätehtävien suorittamista. Arvosanakohtaiset arviointikriteerit (1-5) on eritelty erikseen.

5.6 Osaamistavoitteiden laatiminen ja taso

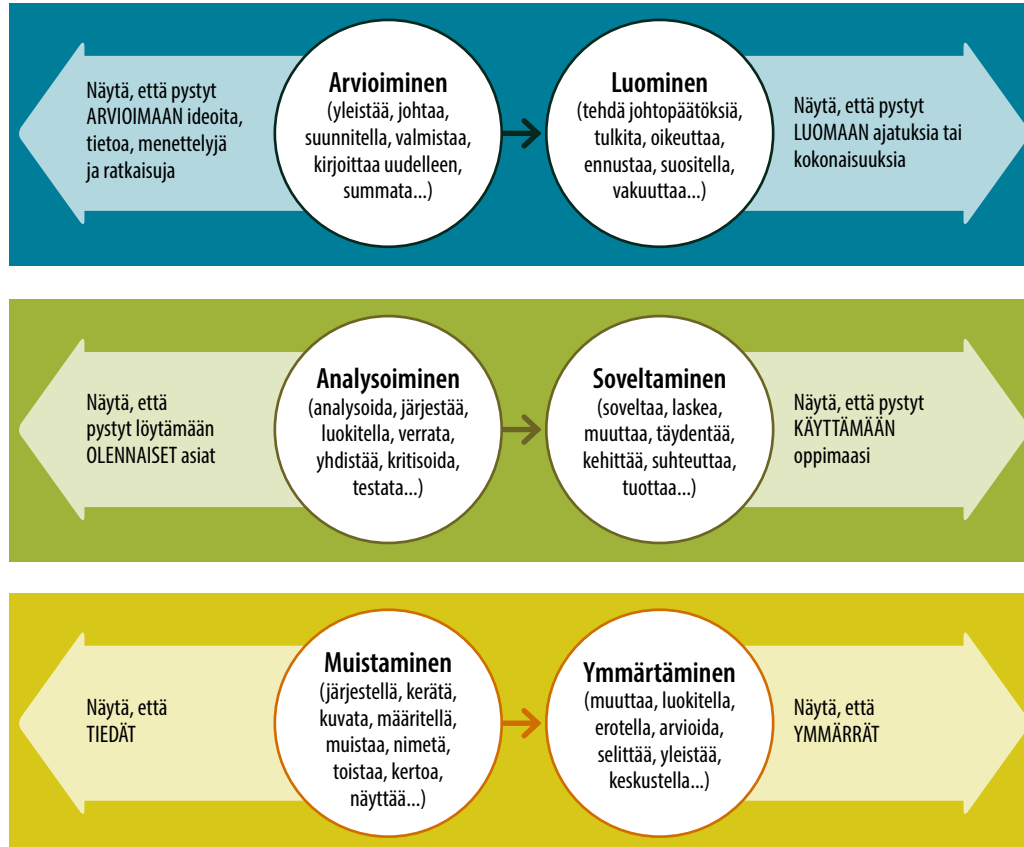
Osaamistavoitteiden laatiminen lähtee liikkeelle niiden asioiden listaamisesta, jotka jokaisen koulutuksen hyväksytysti suoritaneen on osattava tai tiedettävä. Hyvä lähtökohta osaamistavoitteiden laatimiselle on koulutuksen keskeisten sisältöjen määrittely. Koulutuksen keskeiset sisällöt ovat asioita, jotka kaikkien opintojaksolle osallistuneiden pitäisi omaksua.

Koulutuksen osaamistavoitteet laaditaan aina minimitasolle. Koulutuksen suorittaakseen opiskelijan on saavutettava kyseiset osaamistavoitteet. Minimitason osaamistavoitteiden laatimisella ja arvioinnilla huolehditaan siitä, että jokainen opiskelija, joka saa jakson hyväksytystä suorituksesta todistuksen, on saavuttanut ainakin tämän tason.

Hyvin kirjoitettu osaamistavoite sisältää

- verbin, joka kertoo mitä opiskelijan odotetaan pystyvän tekemään koulutuksen lopussa,
- sanan tai sanoja, jotka ilmaisevat, minkä asian kanssa opiskelija on tekemisissä,
- sanan tai sanoja, joita käytetään osoituksena siitä, että oppimista on saavutettu.

Koulutuksen suorittaminen vaatii osaamistavoitteiden saavuttamista, joten niiden toteutumista on pystyttävä myös arvioimaan. Näin ollen osaamistavoitteissa ei kannata käyttää verbejä ymmärtää, käsittää, tietää tai perehtyä, koska ne kuvaavat ulospäin näkymätöntä toimintaa. Apuna osaamistavoitteiden kirjoittamisessa ja verbien valinnassa voidaan soveltaa esimerkiksi Bloomin taksonomiaa. Siinä osaaminen on jaettu kuudelle tasolle ja tiedon käsittely monimutkaistuu siirryttäessä tasoilla ylöspäin (kuva 2). Osaamistavoitteita laatiessa kannattaa myös miettiä minkä tasoista oppimista koulutuksessa vaaditaan. Tavoitteet opinnoissa, joissa ei ole ennakko-osaamisvaatimuksia, eivät voi olla samanlaisia kuin tavoitteet opinnoissa, joissa syvennetään aikaisempaa osaamista.

Mukaiillen Ahlberg 1990

Kuva 2. Benjamin Bloomin taksonomia (Lotta Pakanen, Opintokeskus Sivis 2019)

Verbejä osaamistavoitteiden laatimiseen:

Muistaminen voidaan määritellä kyvyksi pitää mielessä tai palauttaa mieleen asioita ilman, että niitä välttämättä ymmärretään. Esimerkiksi seuraavia verbejä käytetään muistamista arvioitaessa:

- Tunnistaa, listata, määritellä, nimetä, esittää, kirjoittaa, toistaa, yhdistää, löytää, järjestää, kerätä, kuvata, muistaa, lainata, palauttaa mieleen, näyttää ja kertoa.

Ymmärtäminen voidaan määritellä kyvynä tulkita opittua informaatiota. Seuraavia verbejä käytetään ymmärtämistä arvioitaessa:

- Tulkita, antaa esimerkki, valita, tehdä yhteenveto, päätellä, arvioida, muotoilla uudelleen, yleistää, paikantaa, raportoida, löytää, nimetä, luokitella, erotella, muokata, muuttaa, selittää, puolustaa, ratkaista, kääntää ja keskustella.

Soveltaminen voidaan määritellä kyvyksi käyttää opittua materiaalia uusissa tilanteissa tai kyvyksi käyttää ideoita ja käsitteitä ongelmaratkaisuissa. Seuraavia verbejä käytetään soveltamista arvioitaessa:

- Toteuttaa, suorittaa, käyttää, soveltaa, ratkaista, esitellä, valmistaa, selittää (kuinka), valita, laskea, muuttaa, täydentää, rakentaa, kehittää, ottaa käytäntöön, tuottaa ja suhteuttaa.

Analysoiminen voidaan määritellä kyvyksi hajottaa informaatio komponenteiksi ja etsiä niiden välisiä suhteita ja ideoita (systemisen rakenteen ymmärtämistä). Seuraavia verbejä käytetään analysointia arvioitaessa:

- Vertailla, organisoida, osoittaa ristiriita, erotella, jakaa, tutkia, luokitella, järjestää, analysoida, arvioida, todistaa, hajottaa osiinsa, laskea, kategorisoida, yhdistää, asettaa vastakkain, kritisoida, kokeilla, kyseenalaistaa ja testata.

Arvioiminen voidaan määritellä kyvyksi yhdistää komponentit. Seuraavia verbejä käytetään arviointia arvioitaessa:

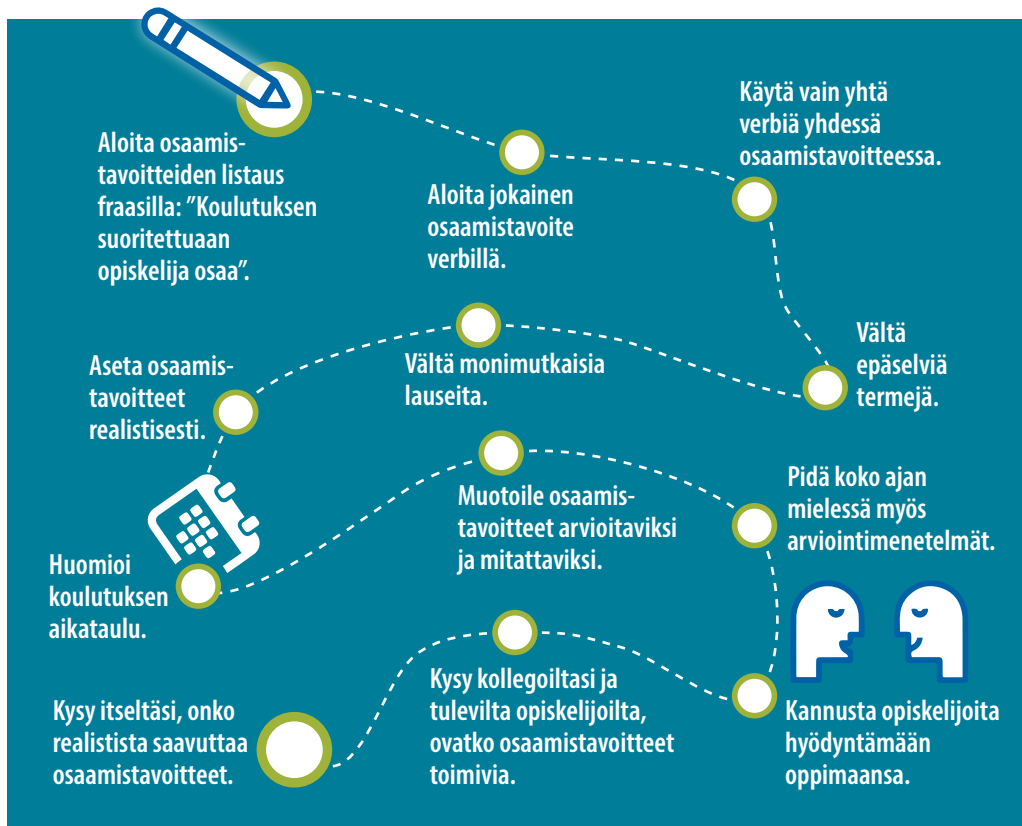
- Arvostella, tehdä johtopäätös, vertailla, perustella, selittää, tulkita, suhteuttaa, kommentoida, kategorisoida, kerätä, yhdistää, johtaa, muokata, suunnitella, valmistaa, ehdottaa, järjestää uudelleen, kerrata, kirjoittaa uudelleen ja summata.

Luominen voidaan määritellä kyvyksi arvioida ja arvottaa opittua tietoa tiettyä tarkoitusta varten sekä kyvyksi saada aikaan jotain uutta. Seuraavia verbejä käytetään luomista arvioitaessa:

- Suunnitella, rakentaa, tuottaa, ehdottaa, kehittää, keksiä, yleistää, johtaa, laajentaa, muuttaa, tehdä johtopäätös, arvostella, tulkita, oikeuttaa, mitata, ennustaa, suositella, tehdä ero, vakuuttaa ja mitata.

Tiivistys: näin kirjoitat osaamistavoitteita (kuva 3)

- Aloita osaamistavoitteiden listaus fraasilla ”Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa..”.
- Aloita jokainen osaamistavoite verbillä. Kirjoita seuraavaksi tekemisen kohteen kuvaus, jota taas seuraa asiayhteyden kertova ilmaus.
- Käytä mielellään vain yhtä verbiä yhdessä osaamistavoitteessa.
- Vältä epäselviä termejä, kuten tietää, ymmärtää, oppia, tutustua, tutustuttaa, esitellä, johdattaa, huomata, perehdyttää tai hahmottaa. Nämä termit viittaavat enemmän opetustavoitteeseen kuin osaamistavoitteeseen.
- Vältä monimutkaisia lauseita. Jos on tarpeen, käytä useampia lauseita selkeyden takaamiseksi.
- Aseta osaamistavoitteet realistisesti. Huomioi koulutuksen kuormittavuus ja ajankäyttö.
- Huomioi koulutuksen aikataulu eli tuntimäärä, jonka aikana osaamistavoitteet tulee saavuttaa. Vältä liian kunnianhimoisia tai yleisiä määritelmiä.
- Muotoile osaamistavoitteet arvioitaviksi ja mitattaviksi.
- Pidä koko ajan mielessä myös arviointimenetelmät. Mistä tiedät, ovatko opiskelijat saavuttaneet osaamistavoitteet koulutuksen lopussa? Jos osaamistavoitteet ovat liian laajoja tai epämääräisiä, niitä voi olla vaikea arvioida toimivasti. Jos ne taas ovat liian kapeita, osaamistavoitteiden listasta voi muodostua turhan yksityiskohtainen.
- Kun kirjoitat osaamistavoitteita osaamisen alemmille tasoille, yritä välttää pitkää listaa Bloomin taksonomian alimmilta tasoilta. Yritä sen sijaan kannustaa opiskelijoita hyödyntämään oppimaansa sisällyttämällä osaamistavoitteisiin myös joitakin ylempien tason tavoitteita.
- Kysy kollegoiltasi ja mahdollisilta tulevilta opiskelijoilta, ovatko osaamistavoitteet heidän mielestään toimivia ja järkeviä.
- Lopuksi kysy itseltäsi, onko realistista saavuttaa osaamistavoitteet käytettävissä olevassa ajassa ja käytettävissä olevilla resursseilla. Pidä osaamistavoitteissa antamasi lupaus ja vaadi opiskelijalta sitoutumista tavoitteiden toteutumiseksi, mikäli opiskelijan tavoitteena on suorittaa koulutus.

Kuva 3. Näin kirjoitat osaamistavoitteita (Maria Miettinen, Valtioneuvoston kanslia 2019)

5.7 Osaamistavoitteiden arviointi

Arvioinnin tulee tukea osaamistavoitteiden saavuttamista. On tärkeää, että osaamistavoitteet, opetusmenetelmät ja arvioinnin kriteerit laaditaan huolellisesti. Arviointi ohjaa vahvasti niin opiskelijan oppimisprosessia, opiskelustrategioiden valintaa kuin osaamistavoitteiden saavuttamistakin. Mikäli koulutuksessa käytetyt arviointimenetelmät eivät tue koulutuksen osaamistavoitetta, syntyy uusia tavoitteita, jotka eivät ole osaamistavoitteiden kanssa yhteneviä.

Koulutuksen arvioinnissa tulee aina mitata osaamistavoitteiden saavuttamista. Koulutuksen suorittaakseen opiskelijalta vaaditaan osaamistavoitteiden saavuttamista, mikäli opiskelija on tehnyt valinnan, että hän haluaa osaamisensa arvioituna todistukseen. Niinpä osaamistavoitteet kirjoitetaan siten, että saavutettu osaaminen pystytään arvioimaan, testaamaan tai mittaamaan. On tärkeää, että osaamistavoitteet ja arviointikriteerit ovat yhtenäiset. Jos osaamistavoitteeksi on kirjoitettu: "Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa

nimetä nykytaiteen esittämismuodot.”, ei arvioinnissa voida mitata opiskelijan kykyä soveltaa tai analysoida näitä esittämismuotoja.

Kun opintojakson arviointi kohdistuu osaamistavoitteisiin, opiskelijoita ohjataan selkeästi oppimaan osaamistavoitteiden mukaisia asioita. Osaamistavoitteiden arvioiminen ohjaa opiskelijoiden ajattelua osaamisen tavoitteluun ja tekee näkyväksi koko koulutuksen tavoitteet. Hyvin laaditusta osaamistavoitekuvauksesta voidaan päätellä myös arviointimenetelmä, esimerkiksi: ”Koulutuksen jälkeen opiskelija osaa nimetä sekä suullisesti että kirjallisesti ranskan kielen modaaliapuverbit”. Huolella laaditut osaamistavoitteet toimivat myös tukena opiskelijoiden suorittamalle itse- ja vertaisarviointille.

LÄHTEET

Honkala, A., Isola, M., Savilampi, J., Rahkonen, A. & Wennström, M. 2009. Näin asennat osaamistavoitteet opetussuunnitelmaasi –opas. Oulun yliopiston & Kuopion yliopiston Valmiiksi viidessä vuodessa W5W -hanke.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-702-4 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)